

25
ВОЛОДИМИР БОСИЙ.

Зелена Скупщина.

Сценічна картина з життя Черногорців.

ПЕРЕМИШЛЬ 1923.

Накладом автора. — З друкарні Кнолера й Сина в Перемишлі.

ВОЛОДИМИР БОСИЙ.

Зелена Скупщина.

Сценічна картина з життя Черногорців.

ПЕРЕМИШЛЬ 1923.

Накладом автора. — З друкарні Кнолера й Сина в Перемишлі.

З нагоди 5 літних роковин

1. XI. 1918 — 1. XI. 1923.

Дієві особи:

ПЕЛІАН ВЕРДЕШ, ватажок комітаджів на округ Коляшін. Син Даніла і Гертруди Вердеш з Мушовіци Рвкі. Суджений Міляни.

КІРДЖІ КАПА, колишній радник міста Подгоріци, тепер головний ватажок усіх комітаджів.

МІЛЯНА СЛАВУТІЧ, дочка убитого Рвгоша Славутіча попередника Кірджі Капи. Комітаджа і наречена Пеліяна Вердеша.

БОЖЕН ВУКОВІЧ, круглий сирота з Даніловграду. Звязковий між населенням а комітаджами.

САО БУЛЯТОВІЧ, багатий горожанин міста Плевліє і комітадж тогож округа.

ПЕТЕР РАДОВІЧ, колишній урядовець в чорногорській скупщині. Комітадж округа Цетинії.

ДВІ СТІЙКИ, комітаджі з околиць.

ВІЛЬНІ КОМІТАДЖІ.

Акція відбувається в Чорногорі в горах на лісовій поляні.

Річ діється в Чорногорі в околиці міста „Коляшін“, на горбах Меляї. З гори Меляї видно в день „Кароліну“, знесення міста Коляшина. Там передпослідного вечера розстріляли австрійські жовнірі сімох комітаджів, залишаючи трупів не погребаних. Ніч. По обох сторонах сходу комітаджів стоять дві стійки на сторожі з крісами. Біля „ватри“ сидять комітаджи. Між ними одна жінчина в чорногорськiм строю, держить рушницю.

Мущини рослі, лица опалені, довгі чорні вуса. Один з бородою. Усі одіті в сірі сорочки і постолі. За вовняними поясами у всіх ножі та пістолі. На головах чорногорські шапочки.

Сидять по турецькому звичаю, і тримаючи безладно рушниці усі нишком співають:

Прокиньтесь зі сну ви герої,
Прокиньтесь з Голгофти борці,
Розрийте сумерку отчаї,
І дайте кров вашу юрбі.

Скріпіть нас дрімучі ранами
Хоч сонні для нас сурмачі,
Трубіть нам побіду хрестами,
З могил передайте мечі.

В мести зірвемо кайдани!
І волю добудем для всіх,
Тож биймо уже в барабани
„Готуйтесь до пімсти за них!“

(Стає тихо, — усі задумані важко зітхають, затискаючи кулаки.)

Кірджі Капа (*з бородою*): Так, так... Скрізь могили, кров, хрести...

Голоси: Доки це? Доки?

Пеліян Вердеш: Я бачу смерть і кров, але хрестів та могил не бачу...

Сао Булятовіч: Тим легче встануть, тим скоріше пірвуть нас в тан.

Міляна Славутіч: Сао, хто? Кого мавш на думці?

С. Булятовіч: Тих, котрі нас можуть пірвати.

П. Вердеш: Хоч іти їм з нами не прийдеться вже ніколи.

М. Славутіч: Дух мого батька пірвав мене, а тепер і піде зі мною.

К. Капа: Пірвав тебе, бо ти тут. І нас колись пірвали тут подібні до Рєгоша. Міляно! Рєгош піде з нами всіма. Мрачне Скутарі, Ветернік і Рєчіне, його ще раз звеличає.

М. Славутіч: Він піде, бо заки всі покосом лягли, один він глянув на Рєчіне.

Голоси: Це його слава...

Петер Радовіч: І смерть.

М. Славутіч: І останні слова мені кинув: „Міляно до Капи, там“... І не докінчив, бо куля грудь пробила.

С. Булятовіч: Хотів мабуть сказати, що у Капи вичікують по геройським Славутічу його дочку, гарну Міляну.

К. Капа: Бо і справді ми сьогодні вижидали тебе в непокою.

М. Славутіч: Чомуж в непокою? Думали, що не прийду?

П. Вердеш: Не все воля рішає. Вони знають Капу, а тебе напевно бачили вчора на Кароліні. Про твій прихід до нас могли вони теж рішати.

М. Славутіч: Пеліян, лють понесла мене стежками осторожности, щоб для діл рівних вашим і покійному батькови заховати усі свої сили. І ось я тут серед вас. Чуєш Капо? Прикажуй мені і зовсім не жалій послідної з роду Славутічів!

К. Капа: Міляно! Тут перед роком і мене так приймали інші други з твоїм батьком. Сьогодні їх вже не має. Реґош послідний з них також уже замовк. Одна судьба і одна мета єднає нас усіх. Міляно! Помилування ворог не бажає для нас нікому.

П. Вердеш: Други! Темна ніч без його... Мені здається, що ось ось надбіжить Реґош і з громом понесе нас на своїх убійців.

К. Капа: Вони ще, сьогодні сплять спокійно, завтра...

П. Радовіч: Не-вжеж завтра?

К. Капа: Про це власне ми тут...

Стійка (з права звертається до комітаджів): Цитьте!
(До підходячого) Хто підходить? Стій!

Голос (підходячого): Шум.

(Стійка бере кріс з положення готового до стрілу до стопи. Готові до стрілу комітаджі дивляться в сторону стійки, звідкіля зпоза дерев висувається середнього росту хлопчина з рискалем.)

Голоси: А - а - а Божен...

К. Капа: Щож покінчив?

Божен Вуковіч: Здорові були серед ночі. Без перепон. *(Сідає біля Міляни, відкладає на бік ризкаль і за пояса гранати.)*

Голоси: Ну слава Богу, молодець!

К. Капа: Пеліян, ранком побачимо усі звідси могилу.

М. Славутіч: Тяжкий камінь без хреста. Божен, Божен...

Б. Вуковіч: Зараз, зараз, бо завтра погасає. *(Божен докидає дров до вогня.)*

М. Славутіч: Роздувай хлопче вогень, щоб я могла тебе розпізнати і розкажуй мені. Ти ховав тепер Реґоша і другів?

П. Вердеш: Отсе Міляно, той Божен, на котрого ми досі ждали. Він тобі може дещо розказати, а й ми при тім його послухаємо.

Б. Вуковіч: Слава Богу ватра горить. Ага? Я тебе сестро знаю. Вчера бачив я тебе там, де ти кинувши їм тяжкий проклін, не розпрацалась з трупом Реґоша, твого батька, і відійшла. Аж тепер, стрічаю тебе між нами, бо я ще довго там залишився.

М. Славутіч: Бачиш хлопче, для любої відплати, котра їм скаже чивю я в дочкою, я вчера замовчала батька, не призналась до нього, хоч і жаль проковтнула.

Б. Вукотіч: Отсе і добре зробила. Я всеж таки думав, що дехто із них зрозуміє послідні слова Реґоша, як він тобі велів зайти до Капи.

К. Капа: Видно, що вони більше вважали тоді на свої вимірені пушки, чим на слова тих, котрі проти куль стояли.

Б. Вуковіч: Мабуть так і в них було, коли отсе Міляна з нами. Сестро, чи не задумувш їм в десятеро більшого горя?

М. Славутіч: Я уже просила Капи, щоби мене ніяк не щадив. Я вже з вами... *(Між тим говорить К. Капа з прочими тихцем.)*

П. Вердеш: Капо, для всіх рушниць не стане.

(Божен Вуковіч надслухуючи говорить):

Б. Вуковіч: Пеліян, ти про яку недостачу? Чи не про зброю? Адже в нас стільки її...

П. Вердеш: Деж вона? Хиба дещо нового приносиш від другів?

Б. Вуковіч: Егеж, від них власне. Від тих сонних... Вони самі її нам кують... Я чув те куття стали, коли присипував останньою грудюю...

П. Вердеш: Ти чув як і ми всі в душі брязкіт оков, котрі вони з себе уже поскидали. Хлопче, ти відчував як і ми тут всі в краю, що кожда смерть нашого брата, це велика й гостра зброя для нас. Та ми нею вже узброєні і прибрані. Тепер нам треба стали, дійсної стали.

Б. Вуковіч: Ми побем ворога і зброю, про котру я сказав, і побем його твоєю сталею. Коли ми узброєні в месть і рішені так всі, як я сьогодні після похоронення Реґоша з друзями, то першим найдеться в нас безліч другої збруї, отсеї дійсної стали.

К. Капа: Божен, ти щось спокійно настробний, Чи в тім часі дійсно не завважав ти чого в него, щоб і нас втихомирило в недостачі цього корму, котрим вскорі треба знищити ворога?

Б. Вуковіч: Капо, позволь. Розкажу Міляні перш всього за Реґоша.

К. Капа: Можеш.

М. Славутіч: Божен, розкажуй мені, я тебе радо послухаю. Адже ти ще довго після мене там був. Тиж їх ховав. Чи батька ти поклав на верху?

Б. Вуковіч: Так. Але твій батько неначеб спирався на моїх руках, мені здалось, що він не хоче, але як шестий був вже в балці, тоді і він зісунувся з рук моїх до товаришів.

П. Вердеш: Чи про ту саму балку говориш, що велів тобі Капа?

Б. Вуковіч: Я копав дещо дальше, як це велів мені з вечора Капа. Там був твердий камінь і я поступив своєвільно на ліво. Капо! Чуєш? Я поступив своєвільно. Я поховав їх трохи на ліво від балки на загороді.

К. Капа: Хлопче будь спокійний!

Б. Вуковіч: Дякую мій ватажку.

М. Славутіч: Божен, розкажуй дальше.

Б. Вуковіч: Я став робити місце догідне для всіх. Я вибирав все каміння, а відтак обробив сам балку. Вони всі лежали на землі так безладно, як ми Міляно їх там ще вчера після розстрілу бачили. Кров вже не текла. Я став

їм з окрема приглядатись. Місяць світив. А було так страшно тихо... Усі вони якось дивно смі-
ялись до мене... Здавалось, говорили... А як
знявся відтак грізний вітер, стало якось лячно
зразу. Я побачив, що у них від куль розтріскані
чола, а від тих повикручвані уста та наче від
гніву нахмурені брови. При так грізних лицах
віяв сильніше вітер і мені здавалося, що серед
їхнього стону, чи гніву ховаю їх під землю...

П. Радовіч: Але обдерли їх Шваби?

Б. Вукотіч: Після убиття усі розбіглися. Ворог
тайком зійшов з Кароліни на доли.

К. Капа: Боявсь напевне скритої відплати.

Б. Вуковіч: Народ теж, як знаєте, приглядався все-
му, але не на самім місці страчення. Біля не по-
гребаних трупів, оставав там до пізнього вечера
їхній караул, котрий стежив за тими, хто при-
ходивби розпрацтатися з трупами.

С. Булятовіч: А щож, були сестри?

Б. Вуковіч: Сестри осторожні. Цеж впрочім не
перший раз. Засідка ворога в той спосіб на
викриття членів родини, не повелася і пізнім ве-
чером прийшло кількох їхніх воїнів забрати са-
мітного караула. Вони всі були так налякані,
що не то, щоб обдирали з одіння трупів,
але цю ніч в місті всі щільно позачинювались
в хатах і обставилися сторожею. Я був весь
цей час в загороді. Коли ворог залишив цілком
дружину Регоша, я негайно взявся їх поховати.
А сьогодні пізнім вечером я уже зносив каміння
на могилу.

- П. Вердеш:** Божен розкажи Міляні ще дещо про самого Реґоша.
- К. Капа:** Розкажи Божен, як ти вкінці з ними там розпращався? Лиш скоріще, бо маю ще дещо иншого. За Реґоша скаже Міляні кожда пядь в краю, за котру він вчера життя поклав.
- Б. Вуковіч:** Всюда він був першим. Першим він лежить і в гробі. Під ним лежать по черзі: Свішта, Раша, Жевой, Вук, Ончіч і сліпий Крутіна.
- М. Славутіч:** Божен, вони всі головами лежать?
- Б. Вуковіч:** Так, як це нераз приходилось спати в наших лісах нам молодим хлопцям при отарі. Так і вони лежать собі головами до себе, начеб радили о відплаті.
- М. Славутіч:** Мені якось не страшно, не сумно. Здається мені, що вони тільки сплять, або ворогу щось кривавого ворожать...
- Б. Вуковіч:** Ворожать нашу месть. Кацо, карточку з мольбою о пімсту я також поклав на грудь Реґоша, коли мав вже всіх прикривати грудую...
- П. Вердеш:** Хтож тобі її написав тим разом?
- Б. Вуковіч:** Драґа о нічим не забував. Вона все в добрий мент щось пришло.
- Ю. Капа:** Сьогодні з вечера ніяких слідів ти не бачив?
- Б. Вуковіч:** На Кароліні нічого. Сьогодні справив я гріб до кінця і попрощав другів молитвою о...
- М. Славутіч:** О їхні душі ти молився?

Б. Вуковіч: За тих, котрі гинуть з любови до ріднього краю, ніхто не молить Бога о їх душі. Покійний Рєгош мені це казав. Я просив кромі карточки, щоб всі боги помогли нам на ворогах пімститись.

М. Славутіч: І з тим вернув ти тут?

Б. Вуковіч: Так з мольбою до богів о пімсту.

П. Радовіч: Ех! Колиб це вже раз вислухали....
А ти Божен бажавби вже її?

Б. Вуковіч: Яж о неї молився, я хочу великої.

М. Славутіч: Божен, кривавої.

П. Вердеш: Так остається одна пімста?

Голоси: Пімста, пімста! Ми її хочемо!...

Б. Вуковіч: Як що її не діждуся, то знова пригадаю богам нашу просьбу карткою, але вже сам її понесу до них на власних грудях. Други! Не відмовте мені картки, коли днесь чи завтра головою ляжу.

М. Славутіч: Може її вислухалиб там скорше, чим кого небудь з нас старших та грішних.

П. Вердеш: Міляно! Боги часто люблять убагоднювати своїх вибранців терпінням.

М. Славутіч: Тому зсилають війну і неволю і роблять нас рабами?

П. Радовіч: Та ще й якими.

С. Булятовіч: Боги самі роблять нас більшими відступниками від їх святости та справедливости.

П. Вердеш: Ні. Вони кажуть нам ждати.

К. Капа : Пеліян, іначе кажуть вичікувати смерти?

М. Славутіч : Чи цілковитого розтопання на шляху?

П. Вердеш : Боги часом для більшого добра зневолюють довгі роки серед злиднів проживати.

Голоси : Не думаємо вичікувати!

М. Славутіч : Самі боги зло зродили.

К. Капа : Відцураємся навіть Бога!

С. Булятовіч : Кажуть, те, що зробиш, від Бога...
Не послухаємо його присуду на нас, покинем молитву, значить теж від Бога.

П. Вердеш : Побіда прийти мусить. За богів волею, чи проти їх волі, вона прийде, бо тут на землі час Богом. Час зродить волю для Чорногори.

П. Радовіч : Пеліян, неправда! Тоді, коли минеться завзяття, зникнуть могили і сплине з наших ран кров, тоді і минеться наш найпевніший меч... пімста і ненависть. Пропаде далеко охота до свого. Час зродивби нас заспокоєними на віки рабами...

П. Вердеш : Коли ми в неволі, то ми немічні. У невпиннім завзяттю, коли дозріють недолітки, прозрять темні, очуняються байдужні й почують зло глухі, — прийде кінець горю. Прийде як хочете пімста, про котру однак ті будучі не будуть мріяти. Я сказав, її час зродить. Це не значить, щоб і ми тут сьогодні не були. Цей час нехай пливе нашою невпинністю. Може і ми ще його діждемся.

- М. Славутіч:** Розбіжні у тебе Пеліяне думки. І не знаю що це таке коїться в твоїй душі? Досі я говорила з тобою іначе. Чи може й ти тим, що говориш видумуєш ще лютіше ворогам, як ми всі?
- Б. Вуковіч:** Міляно! Прецінь Пеліян перед хвилиною журився браком збруї та куль. Він чогось то не вірить... а я тішусь моєю збруєю... Вона більше ділає через бряскіт в душі, чим-би світилась дійсно до сонця, але без сили...
- К. Капа:** Божен, ми тебе усі розуміємо, алеж ми завтра вже мусимо зміритись з ворогом...
- Б. Вуковіч:** Та тільки без тривоги. Черногора узброєна. Коли я сьогодні став зносити велике каміння на верх уже присипаного тіла, тоді відгук цього каміння узброював мене так, як вчора смерть їх, дала цілій Черногорі жорстокий меч до пімсти.
- М. Славутіч:** Я верну ще до обережності. Чи не бачив тебе хлопче хто серед тої праці, або як ти сюди повертав?
- Б. Вуковіч:** Днесь, як бачите, крім легко захмареного неба та наших верхів, ніхто. Впрочім це булоб моїм обовязком сейчас тут сказати, коли я повернув звідтам. Я попрощавсь спокійно, здавалось, що залишаю цілу Скупщину, котра думає за нас, а ми вірні її волі дійдемо до ціли слідами їхньої праці.
- К. Капа:** Не перший це раз приходилось тобі Божен вчера говорити з тими друзями, котрих ми рідко коли могли пращати.

- С. Булятовіч** : Но, нехайби так тебе, Капо, побачили в загороді, хочби біля овець.
- К. Капа** : Не тільки мене, а нас всіх старших... Памятаю Божен, як перед роком ховав ти свою матір... Недавно тому ти пращався з батьком твоїм, як вели його на смерть до Ган-Гаранчіч, де багато вже з нас погинуло. Вчора залишив ти під Рєгошом в балці послідного з рідні брата Свішту.
- Б. Вуковіч** : Докину до ватри дров, щоб спалахкотіла. *(Відходить на бік по дрова.)*
- К. Капа** : Але сідай скоріще біля нас, бо разом рішаємо. *(До себе.)* Вірний своїм горам.
- М. Славутіч** : Чи це його мати кинула бомбу тамтого року на якогось воїна?
- П. Вердеш** : Так. Вона там і згинула...
- М. Славутіч** : То він сирота?
- С. Булятовіч** : Міляно, тут сиріт не має. Ми в Чорногорі, вона нам мати, а ми діти, боронимо її від зневаги й загибелі.
- М. Славутіч** : То ми ніколи не будем оплакувати наших батьків, братів та сестер?
- П. Вердеш** : Будем ними тільки чванитися.
- П. Радовіч** : Міляно! Ти у нас перший раз... в нас сліз не має. Ні.
- К. Капа** : Коли під сильним ударом ворога плаче сама мати, тоді ми, що боронимо її, не дрятуймо її нашим власним горем. Зневазі і насиллю, в котрім має потонути наш край, протиставмо наці цільні пушкці і кулі, заржавіді до-

жі, затроєні води і напої. Як нашу правду і силу ставмо на кожнім кроці мєсть і непримиримість. Не зачисляймо себе до сиріт так довго, доки не згине послідний зпід знамени Чорногори... *Приходить Божен з дровами і докладає до вогню.* Не богато, щоб тільки тліло.

П. Вердеш: Бо й ранок вскорі начнеться. Капо, ми ще нічого... А там всі ждуть...

К. Капа: Вижидають нас від Скодра і Дякова до Ніксічу, усі горби Чорногори.

П. Радовіч: А й ми ожидаєм. Вічікуємо тих, що нас тут оставили...

П. Вердеш: Вони готові. Нам їх не ждять. І вони в свій час прийдуть. Ворог на границі ще сильно укріплений.

С. Булятовіч: Їх туга ломить вже становища во-рога. Хоч кинули Ловчен, не покинули туги за ним.

К. Капа: І надії, що повернуть до нього.

П. Вердеш: Нам прийдеться їх тут таки зустріти.

П. Радовіч: Коби лиш не з тими лицарями, котрі їх прийняли в гості.

П. Вердеш: Як що прийдуть, то без лицарів, хоч і не самі.

М. Славутіч: То з кимже вони прийдуть?

П. Вердеш: З ними прийшовби тоді наш найбільший і найвірнійший друг, за котрого стільки жертв лягло... З ними приїде воля—держава!

Голоси: Ох, вільна Чорногоро!

- М. Славутіч:** Отсе Пеліяне ти мене зхвилював. Я думала, що і справді хтось...
- К. Капа:** Ти гадала, може союзні Англійці, Греки, чи брати Сербі, з котрими вони там за нашими горами разом?
- М. Славутіч:** Я про них і думала.
- П. Вердеш:** І що:ж налякалась?
- М. Славутіч:** О! Ні, Ні! Я не боюсь уже тепер нічого. Я не хотілаб тільки ділити мові ненависти і на прочих...
- П. Вердеш:** Колись прийдеться нам все таки її позбутись.
- М. Славутіч:** Я, ніколи. Я хочу її заховати, щоб колись вціпляти її нашому молодшому поколінню.
- П. Вердеш:** Міляно! Сьогодні мавш слухність, бо ми тільки тепер будем оправдані за нашу пімсту.
- Б. Буковіч:** Боги самі її нам посилають. Саміж вони нас з неї і на будуче виправдають.
- П. Вердеш:** Як що скінчилаб-ся її перша хвиля для нас користо, тоді більше оставати у ній не сміємо.
- М. Славутіч:** Та колиб надійшов уже цей день. Але минулого все таки Пеліяне, не забувай. Не забувай ніколи!
- Б. Буковіч:** Я не прощу їм ніколи. Ні!
- П. Вердеш:** Міляно! Любити вітчину самою пімстою на ворогах, це ще мало. Треба праці. Можна ненавидіти при ній, а навіть у вирі пім-

сти вмерти, але без неї ніяк обійтись не можна. А крім цього треба цінити других а навіть і ворога.

М. Славутіч: Цінити ворога? Швабію? Божен, деж твій батько? Де мати? Де твій брат? Де хата, майно? Усе в могилі.

Б. Вуковіч: Де батькова могила, не знаю. Може тіло на поталу хижакам залишили. Мати і брат в могилі. Майно знищене, а в хаті ворожі мули з над Дунаю...

М. Славутіч: І за це цінити ворога?

П. Вердеш: Мусимо ради нас самих.

М. Славутіч: Боже! Дай мені скорше вмерти в мести і ненависти, якби я це мала зробити.

К. Капа: А як щоб справді вернули наші, а з ними отсі згадані союзники?

М. Славутіч: Я тоді робилаб те саме і їм, що мати Божена Швабам.

К. Капа: Е, Міляно. А може вони не заслужили-би на бомби та штики на рівні з ворогом, котрий тепер на нашій землі.

П. Радовіч: Я згідний з Міляною.

П. Вердеш: Тоді нашим приятелям, ти Петре, показувавби шлях відвороту теж бомбами? Таж Греки, чи інші союзні бажають нам волі.

С. Булятовіч: А в дійсности тільки для себе користи.

П. Вердеш: Для них з нас користь та, що вони будуть уходити за оборонців народних прав, чого їм теж не відказуємо.

- П. Радовіч:** Нехай і це їх вдовольнить, а сотки померших з нужди й туги за ріднею скитальців нехай будуть їм в заплаті.
- П. Вердеш:** Алеж ми всі повинні бути ввічливі для гостей, коли для нашого добра приходять оглядати наші гори.
- К. Капа:** Колиб лишень не довго їм приглядались, бо в нас цього може і через незрозуміння ніхто не втерпівби.
- С. Булятовіч:** Яка тоді булаб наша слава, і докоб належало імя освободження Чорногори, колиб чужинці для неї свободу вибороли?
- П. Радовіч:** Боже! Не позволь нам цього діждатись! Ми будемо горювати ще довгі місяці, поки сила власних дітей не побідить.
- П. Вердеш:** Капа натякнув про завтра. Чи не час уже начинать, щоб отсю нашу незгідність розбити. Зясуй все, що знаєш і на що мавш тепер право від Народу.
- К. Капа:** Я жду посліднього слова від кожного з вас.
- Голоси:** Слухаєм, слухаєм, говори!
- К. Капа:** Добре, нехай ватра догорить, а стійки подвоять увагу, як тут погасне, а кругом зоря настане.
- (Пеліян Вердеш відходить до стійок, щось переговорює з ними і вертає на своє місце.)*
- М. Славутіч:** Пеліян! Над чим ти так задумався, коли повернув від сторожі?

- П. Вердеш:** Зараз почуємо усі, Капа має повідомлення.
- К. Капа:** *(До П. Вердеша)* Чи Даніл повідомлений о намірах?
- П. Вердеш:** До тої хвили довідався від Джована про все, через Лєшшу, котрому я все поручив.
- К. Капа:** Добре, Джован має доступ до тюрми і думаю, що нічо не буде в такому разі для Даніла несподіванкою.
- П. Вердеш:** Гертруда спокійна в Мушовіці, і більше припускає чим знає.
- К. Капа:** Ще сьогодні в Коляшіні будуть передані вказівки та прикази до усіх рядів. Джован передав ось те: *(виймає карту і читає)* Робіть мерщій! Із учора від начальника ось що передаю: Закладників не звільнить. Вчера убив він тут Пашу. На черзі, хто зна, чи не Данів? Готуйтеся нагінка на Подгоріцу. Звідси підуть частини ворога на облаву. На Брдах спалено Дачку. Згоріло усе. В тім трьох недужих і четверо немовлят. Жду сьогодні від вас Дув... Отсе і все досі. *(Палить картку.)*
- П. Вердеш:** Смішний ворог, коли не бачить, що кров пролита має дивну міць.
- М. Славутіч:** Вона манить і притягає знова до крови. Струєю полеться, а рікою напливає.
- К. Капа:** Хочаб тепер, ми зібрались, щоб завтра, чи другої ночі, розлить її ціле море.
- П. Радовіч:** Та щоб кождий знав, що полеться тільки ворожа і наша. Наша власна.

П. Вердеш: А ти ще якої хотівби, щоб полилась?

П. Радовіч: В наших горах більше ніякої, крім ворожої та нашої. Навіть тої грецької ні, хоч як вони нам добра бажають.

С. Булятовіч: Бажають, тільки не тепер, коли на Подгірці йде нагінка блищого ворога.

М. Славутіч: Капо, в Дачці серед недужих згинув напевно старий Андріч.

П. Радовіч: Коли не винесли в час каліки, то й він згинув, а шкода булаб велика старенького.

К. Капа: А може й не було часу винести.

С. Булятовіч: А Греки... Мабуть і ніколи знати не будуть, що в нас діялось, хоч, як кажуть, нам волі бажають.

П. Радовіч: Бажають, бо Альбанію хочуть разом з нами поділити.

М. Славутіч: А щож? Хибаж це булоб для нас лихом? Хай наші гори поза скотарські болота сягають!

П. Вердеш: Альбанці також люблять свій край, та слізми сполокують неодні свої злидні.

М. Славутіч: Тому саме, що слізми, то не люблять як треба.

Б. Вуковіч: Невжеж вони плачуть в гору?... бо я ще й ніколи не жалів і не хочу.

К. Капа: І не повинен. Вільний Чорногорець не плаче ніколи, хочби в найбільшому нещастю. І це його тимбільша прикмета від усіх варварів.

П. Вердеш: Алеж ми всі плачемо, тільки інакше...
Ми плачемо в самій душі...

К. Капа: Є люди, котрі так плакати не вміють і мусять в гору виливать сльози.

П. Вердеш: З котрих ми насміхаємось...

М. Славутіч: Вони зате щасливіщі, бо біль та розпука самі говорять їх сльозами. Їм тоді ма-
будь стає легче.

П. Радовіч: Тому вони нам нищі. Вони всі сла-
бодухи, бо все чого моглиб доборотися, пі-
шло зі слезною з ока, після котрої нічо не да-
вить їх серця.

К. Капа: Остається їм порожнеча, котра до жа-
дного підприємяття не є здібна.

М. Славутіч: Значить Альбанці нищі від Черно-
горців.

П. Вердеш: Нищі від нас, а достойні себе
самих. Тому батьківщини, котру вони люблять по
своєму, не слід чіпати ні Грекам, ні нам з ними.
Чиж не блищі нам наші втрати? Розстріл за
розстрілом. Вчора Реґош і його товариші, там
знова Пашу. Дачку знищемо з каліками та не-
мовлятами огнем. Днесь... може убють Даніла,
може мене, вкінці нас всіх з цілою сімєю.

Голоси: О не так то легко прийдець нас воро-
гови знищити! О-о Пеліян, від чогож тоді ми
зелені повстанці?

П. Вердеш: Тогож власне, що ми одиноке вій-
сько в скриттю, для свободи нашого краю,
з окрема його ватажки, не розбігаємось ріж-

ними шляхами. На віщож нам сягати за Грецію, чи Альбанію, коли ворог ще в нашому краю. Навіщож думати про вічну пімсту, коли ми з часом її мусимо виречись.

М. Славутіч: Тебе, Пеліян, покину, а не виречусь!...

Голоси: Хай в пімсті пропадав все!

П. Вердеш: Наш біль, нехай послужить нам за примір, колиб ми для самої ненависти хотіли піти кривавими слідами наших ворогів.

К. Капа: Пімстою позбудемо себе ненависти. Через завзяття станемо мирним населенням.

П. Вердеш: Завзяття і я сьогодні не відрікаюсь.

П. Радовіч: А що сказавби тоді на своїх горожан сам князь і володар наш, Микола?

К. Капа: Микита? Цей запроданець та народній обманець? Він ізгой чести! Шанувати і єднатись з ворогом отсе бачиш, Пеліян, овочі нашого достойного князя.

П. Вердеш: Шанувати чи єднатись з ворогом, по моїй думці, не значить для власної користи зрадою запроторити тисячі в неволю.

М. Славутіч: Він це зробив для власного імени.

Голоси: О, йому не вертать вже до нас ніколи!

П. Вердеш: Микиту не ворог прогнав з нашого краю. Його прогнала власна совість та засоромлена честь.

К. Капа: Бо й справді. Чи є де на світі строгійщі генерали над власну совість?

П. Радовіч: Колиб його совість була цілком спокійною?

М. Славутич: Він? Той пройдисвіт? Він може мати чисту совість? А щож не казав мені Рєгош, що тільки він завів Швабів на Ловчен.

П. Радовіч: А як щоб він у цьому був невинним, то що тоді повинна сказати наша совість на клевету?

П. Вердеш: Вірний та хоробрий вожд, коли не хоче бути підозрілий о зраду, то повинен в тяжкій хвилі сам згинуть.

М. Славутич: О Чорногоро! Якби ти чваиилася своїм щастям, а ти проклятий володарю славою, колиб там на стрункім Ловчені, серед інших гробів був ще й твій великий гріб „слави“.

К. Капа: Міляно! Коли нераз приходилось згадати наших другів, що там лягли, тоді сором обхоплював нас, що він у ворога в почестях, а в свободі у наших союзних ізза своїх нікчемних міркувань та діл на Ловчені. Прецінь тоді нам всім здавалось, що він здав нас на поталу ворогам.

П. Вердеш: Так воно й вийшло. Колиб не самоохорона, може булоб ще гірше.

П. Радовіч: Я його не так розумію. Він остав Чорногорцем і...

Голоси: Там на Ловчені він ним не був!

П. Радовіч: І те, що зробив, мало намір добра для нас.

П. Вердеш: І в намірах завівся.

К. Капа: Петре! Ти не в силі уявити собі, щоб і в Чорногорця закипіла кров зради?

П. Радовіч: Нема її в нас.

К. Капа: Вона не в постійно. Може однак ріжними обставинами побороти і перекаламутити чисту.

П. Вердеш: Ось, брати — сусіди одної з нами крові... а вониж сьогодні?...

М. Славутіч: Не згадуй мені гайдуків з Мостару та Сараєва, бо щож їм видумувати за муки, коли вже найбільші мають постигнути тих, котрим вони на услугах.

П. Вердеш: Краще тепер не видумуй, тому що їх зрада могла бути причиною багатьох інших обставин.

К. Капа: Пеліяне! Міляна живе одним серцем мести. Тобі її не завернути з тої дороги.

М. Славутіч: Хібаж я на так блудній дорозі, щоб аж з неї завертати. Чи ми всі, коли зібрались тут на цьому місці не всі рішаємся на криваву месть. Чи нищити ворога у всіх закутках, о що йде нам всім, це не відплата, не пімста?

К. Капа: Так Міляно. В тім і діло, щоб знищити ворога у нас. Тільки в нас, бо не знати, чи инший ворог не бувби лютіщий.

П. Вердеш: Розумне слово сказав Капа. Нам іде о вільність Чорногори. Іде нам о свою державу, котра колись мусить зайняти місце побіч инших держав. Не іде нам о вічне бурлацтво, не іде о вічну кров, навіть тоді, колиб вже цього батьківщина не бажала. Нам треба нищити ворога для

ціли, а не для вічної пімсти, бо тоді ми булиб ворогом для ворога...

Б. Вуковіч: Якость так Пеліян розказуєш, що я тебе не годен зрозуміти. Чи ми і так не будем для Німоти ворогом?

П. Вердеш: Як що мечь наша покінчиться прогнаннем ворога з краю, тоді ми останем перед світом вірними горожанами нашої держави, що вкінці і сам ворог нам признасть.

М. Славутіч: Але я без великих манір, бажаю до смерти крови, просто крови ворога!

П. Вердеш: А колиб та кров спричинювала дальшу неволю Черногорі?

М. Славутіч: Хочу крови! Крови ворога, тому що в ній почуваю себе слобідною і в своїй державі. На злидні, заподіяні ворогом, булаб малою хвилева відплата.

Б. Вуковіч: Сестро, я теж бажаю воювати з ворогом ціле своє життя. Та колиб мені прийшлось уже вмирати старому як Реґош, то бажаю перед смертю все таки бачити Черногору вільною так, як її бачив назад кілька літ, будучи ще менчим хлопцем.

С. Булятовіч: Відай і прийдеться нам так довго добувати отсю волю, якщо самі ватажки будуть щадити ворога.

П. Радовіч: Ти, Сао, до Пеліяна? Я певний того, що і він так думає, як ми всі местники. Однак не радо сустрічає він загорілість у Міляни. Невжеж, Пеліян?

П. Вердеш: Під цю хвилю, оцінюю більше її загорілість намірів супроти наїздника, чим ніжність любови її душі до мене.

М. Славутіч: Пеліян! Жаром мові местної крові не повинна я охолоджувати наших почувань до себе.

П. Вердеш: В нічім...

К. Капа: Міляно! Я бачу в тобі полет сокола твого батька, днесь покійного Регоша. Оставай ти між нами до останньої побіди по своїй волі, батька та вітчини! Будь серед нас хоч частю сили Регоша, котра пориватиме нас у бій. Останеш від нині в ватазі Пеліяна, твого ватажка, любимця та судженого з давних днів, брата і батька від вчера. До Пеліяна тобі йти по раду, для нього строгий послух.

М. Славутіч: *(Стискає К. Капі руку)* Спасибіг Капо, що дозволив мені жити моїми думками, бо я хочу бачити Чорногору щасливою в нещастю наїздника. Хочу отруїти ідеєю вільної Чорногори тих зайдів і гієн, котрі не допускають навіть дітей до трупів своїх родичів. Хочу остати між вами як простий повстанець, а ти Пеліян, мій ватажку, залиши мене в любові до себе, а для любови батьківщини веди на ворога!

(Обнімаються)

П. Вердеш: Коли судилось нам зійтися серцем давніше, а від тепер в моїй ватазі, то нехай діла твої на Речіне, будуть гідними твого батька і славою нашого майбутнього щастя. *(Звертається до Капи)* Ти Капо, скажи всім слово і запий його ось тою чарою по нашому звичаю, *(дає чарку)*

і показує на небо), бо бачиш ми вскорі будем серед виринаючого сонця.

К. Капа: Сонце ясне, чисте, не жахливе нікому, але якось Чорногорцєви блищий його товариш місяць, тому слухайте, а опісля розбіжїмся перед сходом свідка — не друга.

Голоси: Слухаєм і підчиняємся!

К. Капа: Други вільних шумів! Речїне послїдна згуба Рєгоша, вожда наших гїр, жадає від нас всїх жертв.

Голоси: І кличе до побїди.

К. Капа: До побїди в цїлій Чорногорї! Я з волї Народу, на місці Рєгоша. Приймаю провід як найстарший між вами і як довірений краю.

Голоси: Ти наш вожд, веди нас!

К. Капа: В імя вільної Чорногори, в імя її державности, слухайте і підчиняйтесь клятві!

Голоси: Ми за тобою переводи її!

К. Капа: *(дає знак руками, усї знимають шапки і проводять слова за ним)* „Ми ватажки комїтаджів і зелена Скупщина клянемось на честь досї упавших за волю батьківщини героїв, на зрошенї кровю нашї чорнї горби, нею змішанї потоки і ріки, на нашу хоробрїсть та завзяття, що сповняти мемо кожний найкрївавший присуд на ворогу в краю з цїлим народом аж до останньої і рішучої побїди!

К. Капа: Славно! Тепер клякніть перед тими горами і присягніть нашими словами. *(Усї клякають тримаючи в лївих руках шапки, а в правих кріси, на передї К. Капа з піднесеними пальцями до присяги.)*

Всі: Тобі Черногоро, наша мати, присягавмо життя з крісом в руці віддати. Жий! Жий! Жий!
(*Вимахують шапками в гору, занімають первісне положення.*)

К. Капа: В цей спосіб колись вибороли Фрайкури волю Сербії. Сьогодні на нас черга. Сорок літ тому назад узнав ворог нашу незалежність і поширив наші межі хиба на те, щоби тепер отверто до себе прилучити.

Голоси: Турки, які були, а волю залишили...

К. Капа: Сьогодні може о повну волю ще не йде, але о дорогу до неї. Завтра ми ще не будемо вільні, але будемо сильніші та певніші тої волі. Ворог, хоч нині сильний, завтра впадатиме. Нам йде о його прискорений скон, а тим самим поміч населенню. Там, де буде смерть відповідати, будемо смертю, де вогень, вогнем. Заставлений шлях прочистимо. Лучби піврємо, або для нас використаємо. За забрану вівцю нехай пропадає їх табун. Нищити ворога так довго з майна та людей, доки не стане в нього нічого, не щезнуть останки, безслідно мине небезпека, немов мара сонна...

Голоси: Три роки звемося повстанцями...

П. Радовіч: Не новина нам Капо. Знаємо ми як з ворогом поступати, давай вожде працю!

К. Капа: Визначую з вас кожного на ватажків окремих рядів. Я остаюсь на Подгориці. Буду в звязку з Лукою з Бару до Вірпазару.

П. Вердеш: Черга на мене.

К. Капа: Так. Ти, Пеліян, знаєш Коляшін, останеш в ньому в звязку зі мною в Ножічах з ліва,

а з Кровою в Аконі з права, Ти, Сао. *(Звертається до С. Булятовіча)* в твоїм Плевлюю ще сьогодні навяжись з Вуком в його Іпеку.

П. Радовіч: Мені, серце мов, Цетінію.

К. Капа: Там маєш найбільшу працю, але близько Джован в Ніксічу повідомить о всім. Ось і все. Народ з колиб нехай жде... Ключ для всіх... Меляя... Божен! Велика дорога тебе жде! Чуєш?

Б. Вуковіч: Чую мій Спагі, скажи тільки де мої вилки?

К. Капа: В трикутнику: Ніксіч, Подторіца і Коляшін. Від Джована до Капи і Пеліяна. Вилки маєш ті самі в Матешеві.

Б. Вуковіч: Спасибіг. Нехай лиш точно повідомляють, бо відтак тільки мені дорікають.

К. Капа: Розумна Драґа розясує все, лиш у Джована знаєш?...

Б. Вуковіч: Сам Бог не довідавбися з мене нічого.

К. Капа: Добре. *(Звертається до всіх)* В Коляшіні повідомимо крамарів... кождий з окрема свій округ. Днесь з вечера розпічнем з усіх кінців краю стрільбу та обережні напади, щоб розпізнати сили та розміщення ворога. Відомо всім, що нові сили його надійшли цими днями і вони то спричинили гірку нагінку в краю, котрої жертвами впали постріляні, грабежі та безнадійні закладники по всій Чорногорі. Другу ніч після цього звіт на Меджетаку...

П. Вердеш: Як усе, то не барімся і запиваймо. *(Подає Капі фляшку, котру Капа підчас присяги відложив від себе.)*

К. Капа: Тепер радо зі всіма.

С. Булятовіч: Ось до неї *(подає Капі хліб)*.

М. Славутіч: *(Вказує на ватру)* Ватра цілком згоріла.

Б. Вуковіч: Ранок настав. Дивіться *(показує)* Могила на Кароліні.

К. Капа: *(Дивиться в сторону могили)* Гляньте і грійтесь! Темна мов вуголь, чиж вона німа? Вичікує, тліє, щоб за хвилину спалахкотіти цілою сімєю. Тепер пиймо на їх честь. *(Вносить чарку до гори, звертаючись в сторону могили, хто має горівку робить те саме.)* Нехай так вливається в мене за край пролита ваша геройська кров і велика проворність, Рєгоше! Сьогодні випиваємо ці чарки в охоті до пімсти за вас, завтра піднесем їх у відблиску стали на привіт радості. *(Випивають і встають.)*

М. Славутіч: *(Звертаєся до могили)* Рєгош! Бачиш, чуєш? Я, Міляна, дочка твоя тут у Капи. Поможи мені, будь зі мною!

П. Вердеш: Други в годині смерти прийміть і нас до себе!

Голоси: Розбігаймося, сонце звіщає!

К. Капа: Допомагай Бог до Меджетаку!

Голоси: Допомагай нашому вождю.

(Розходяться в різні напрями, поза дерева, піднімаючи свої шапки в гору, пращають себе окликами):

Живіля Црногора! Живіля Црногора!

Автор приготував до друку
трагедію в шістьох частях

„Пеліян Вердеш“

в якій представляє визвольну
боротьбу Черногорців з ав-
:: стрійськими окупантами. ::

„Зелена Скупщина“ є першою частиною
трагедії; а що вона становить для себе ціліс
автор видав її окремо як сценічний обр